

Лекція 1.5 Методи психології.

План лекції:

- 1.5.1 Методи наукових досліджень.
- 1.5.2. Спостереження як основний метод
- 1.5.3. Експеримент
- 1.5.4. Додаткові методи.

Література:

1. Гиппенрейтер Ю. Б. Введение в общую психологию. / Ю.Б. Гиппенрейтер. – М.: «ЧеРо», при участии издательства «Юрайт», 2002. – 336 с.
2. Ждан А. Н. История психологии: от Античности до наших дней: учеб. для вузов / А.Н. Ждан.- М. : Трикта : Академ. проект, 2008. - 570 с.
3. Маклаков А.Г. Общая психология. / А.Г. Маклаков. – СПб.: Питер, 2017. - 582 с.
4. Психология. Учебник для гуманитарных вузов / [Под общ. ред. В. Н. Дружинина]. — СПб.:Питер, 2001. — 656 с.
5. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. / С.Л. Рубинштейн. – СПб.: Питер, 2002. – 572 с.
6. Столяренко Л.Д. Основы психологии. / Л.Д Столяренко. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. – 672 с.

1.5.1 Методи наукових досліджень. Психологія, як і будь-яка інша наука, має свої методи. Науковий метод – це прийоми і засоби допомогою яких отримують дані необхідні для надання практичних рекомендацій та побудови наукових теорій. Психологічні методи – це способи організації психологом власної діяльності за допомогою яких він досягає поставленої мети. Вони можуть бути поділені на суб'єктивні та об'єктивні. Суб'єктивні методи ґрунтуються на самооцінках чи самозвітах досліджуваних, а також на думці дослідників про те чи інше спостереження або отриману інформацію. Б.Г. Ананьєв виділив 4 групи психологічних методів:

- організаційні;
- емпіричні;
- методи обробки даних;
- інтерпретаційні.

Організаційні методи визначають стратегію дослідника. Серед них виділяють:

- порівняльний метод (співставлення різноманітних груп по віку, діяльності тощо);
- лонгітюдний метод (багаторазові дослідження одних й тих же осіб протягом довго періоду часу);
- комплексний метод (у дослідженні беруть участь представники різних наук, при цьому, як правило, один об'єкт вивчають різними способами).

Емпіричні методи визначають тактику при проведенні дослідження:

- основні (спостереження, експеримент);
- додаткові тести, бесіда, інтерв'ю, анкетування, опитування, аналіз продуктів діяльності).

Методи обробки даних:

- кількісний (статистичний) аналіз;
- якісний (диференціація матеріалу за групами) аналіз.

Інтерпретаційні методи:

- генетичний метод (аналіз матеріалу в плані розвитку з виділенням окремих фаз, стадій, критичних моментів);
- структурний метод (встановлює структурні зв'язки між всіма характеристиками особистості).

1.5.2. Спостереження як основний метод. Спостереження – це спосіб дослідження у психології, який передбачає планомірне, цілеспрямоване, систематичне констатування певних психічних явищ, яке проводиться в буденному для досліджуваних середовищі без втручання спостерігачів.

Види спостережень:

- об'єктивне і самоспостереження (інтроспекція);
- зовнішнє і включене;
- суспільне і вибіркове;
- пряме й інструментальне.

Найбільш широко застосовується метод включеного спостереження. Цей метод використовується у дослідженнях, коли психолог сам є безпосереднім учасником подій. Проте якщо під впливом особистої участі дослідника його відчуття можуть змінитися, то краще звертатися до стороннього спостерігача, що дозволяє більш об'єктивно судити про події. Включене спостереження є близьким за змістом до самоспостереження. Самоспостереження, тобто спостереження за своїми переживаннями, є одним із специфічних методів, які застосовуються лише в психології. Цей метод має цілий ряд недоліків. По-перше, спостерігати свої переживання занадто важко. Вони або змінюються під впливом спостереження, або зовсім зникають. По-друге, при самоспостереженні дуже важко уникнути суб'єктивізму, оскільки наше сприймання подій має суб'єктивне забарвлення. По-третє, при самоспостереженні важко вирізнити деякі відтінки ваших переживань. Самоспостереження часто застосовується в умовах експерименту. У даному випадку воно набуває найбільш точний характер і його прийнято називати експериментальним самоспостереженням.

1.5.3. Експеримент Експеримент – це спеціально організована і контрольована ситуація дослідження. Метод, який заснований на створенні штучної ситуації, у якій властивість, яку вивчають виділяється, проявляється та оцінюється краще всього. Головним достоїнством експерименту є те, що від дозволяє надійніше інших психологічних методів робити висновки

стосовно причини – наслідкових зв'язках феномену, який досліджується, з іншими феноменами.

Види експерименту:

- лабораторний;
- природний;
- констатуючий;
- формуючий.

Лабораторний експеримент пропонує створення штучної ситуації, у якій властивість, яку вивчають може бути краще за все оцінена. Природний експеримент зорганізується і проводиться у звичайних життєвих умовах, де експериментатор не вмішується у хід подій, а лише фіксує їх такими якими вони є. Першим метод природного експерименту почав використовувати О.Ф. Лазурський. Дані, які отримують у природньому експерименті, краще всього відповідають типовій життєвій поведінці людей. Проте, слід мати на увазі, що результати природного експерименту не завжди точні через відсутність у експериментатора можливості суворого контролю за впливом різноманітних факторів на властивість. З цієї точки зору лабораторний експеримент виграє у точності, але при цьому уступає в ступені відповідності життєвої ситуації.

1.5.4. Додаткові методи. До додаткових методів відносяться:

- тестування;
- опитування;
- моделювання.

Тестування – вимірювання має чітку процедуру отримання, обробки та інтерпретації даних. Виділяють тести – опитувальники, тести – завдання, проєктивні тести. Тести – опитувальники засновані на аналізі відповідей досліджуваних на питання, які дозволяють отримувати достовірну та надійну інформацію про наявність чи вираженості певної психологічної характеристики. Судження про розвиток даної характеристики здійснюється на основі кількості відповідей, які співпали за своїм змістом з уявленнями про неї. Тести – завдання передбачають отримання інформації о психологічних характеристиках людини на основі аналізу успішності виконання завдання. У тестах цього типу досліджуваним необхідно виконати певний перелік завдань. Кількість виконаних завдань є основою для судження про наявність або відсутність, а також ступінь розвитку в нього певної психологічної якості. Проєктивні тести передбачають вільну інтерпретацію дослідником виконаних завдань. Наприклад, при найбільш переважному для досліджуваного виборі кольорових карток психолог визначає його емоційний стан. Опитування являє собою метод, який заснований на отриманні необхідної інформації від самих досліджуваних шляхом питань і відповідей. Є декілька варіантів проведення опитування. Кожний із них має свої достоїнства та недоліки. Виділяють три типи опитування: усний, письмовий та вільний. Усне опитування, як правило,

застосовуються у тих випадках, коли необхідно вести спостереження за реакціями та поведінкою досліджуваного. Цей вид опитування дозволяє глибше проникнути у психологію людини, оскільки питання, які ставляться дослідником, можуть корегуватися у процесі дослідження в залежності від особливостей поведінки та реакцій досліджуваного. Проте, даний варіант опитування потребує більше часу для проведення, а також наявності спеціальної підготовки у дослідника, оскільки ступінь об'єктивності відповідей часто залежить від поведінки та особистісних особистостей дослідника. Письмове опитування дозволяє охопити більшу кількість людей за порівняно короткий проміжок часу. Найбільш розповсюдженою формою даного опитування є анкета. Її недоліком є те, що неможливо передбачити реакцію досліджуваних на її питання та змінити у ході дослідження її змісту. Вільне опитування – різновид письмового чи усного опитування, за яким перелік питань, які задаються заздалегідь не визначаються. При опитування даного типу можна достатньо гнучко змінювати тактику та зміст дослідження, що дозволяє отримати різноманітну інформацію про досліджуваного. Бесіда – ще один варіант опитування. Від опитування метод бесіди відрізняється більшою свободою проведення процедури. Метод моделювання застосовується у ситуаціях, коли використання інших методів ускладнено. Їх особливістю є те, що з одного боку, вони опираються на певну інформацію про те чи інше психічне явище, а з іншого боку, при їх використанні, як правило, не потребується участь досліджуваних. Моделі можуть бути технічними, логічними, математичними, кібернетичними. У математичному моделюванні використовуються математичний вираз чи формула, у якій відображений взаємозв'язок змінних і відносини між ними. Технічне моделювання передбачає створення прибору чи пристрою, яке за своєю дією нагадує те, що потрібно дослідити. Кібернетичне моделювання засновано на використанні для рішення психологічних задач понять із галузі інформатики та кібернетики. Логічне моделювання засновано на ідеях і символіці, яка застосовується у математичній логіці.

Перевір свої знання

1. Опишіть групи методів за Б.Г. Ананьєвим.
2. Дайте визначення методу спостереження.
3. Охарактеризуйте метод самоспостереження.
4. Опишіть основні форми експерименту.
5. Охарактеризуйте метод тестування.
6. Назвіть основні види опитування.
7. У чому полягає метод моделювання.